

وضعیت کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران در ارائه اطلاعات سلامت به سالمندان استان تهران

لیلا نعمتی انارکی^۱، فاطمه خزائی^{۲*}، حسن اشرفی ریزی^۳

چکیده

زمینه و هدف: یکی از مهم‌ترین نیازهای سالمندان نیاز به اطلاعات است. کتابخانه‌های عمومی از جمله مراکزی هستند که می‌توانند نقش موثری در ارائه خدمات اطلاعاتی به سالمندان داشته باشند. هدف پژوهش حاضر، بررسی وضعیت کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران در ارائه اطلاعات سلامت به سالمندان استان تهران در سال ۱۳۹۹ بود.

روش بررسی: پژوهش حاضر به لحاظ ماهیت، توصیفی-تحلیلی و با نتایج کاربردی بود. در این پژوهش به دلیل جامعیت کار، نمونه‌گیری به کار برده نشد و به عبارتی نمونه پژوهش برابر با جامعه پژوهش بود. جامعه پژوهش کلیه سرپرستان کتابخانه‌های عمومی استان تهران وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران بود (۸۷ نفر). روایی این پرسش‌نامه بر اساس نظر هفت نفر از متخصصان حوزه کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی تایید گردید؛ و پایایی آن نیز از طریق آلفای کرونباخ ۰/۹ محاسبه شد. ابزار پژوهش، پرسش‌نامه‌ی محقق ساخته بود. داده‌ها به وسیله نرم‌افزار SPSS و با استفاده از آمار توصیفی و آزمون t تک نمونه تحلیل شدند.

یافته‌ها: وضعیت منابع، ابزار و فناوری و همچنین خدمات کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران در ارائه اطلاعات سلامت به سالمندان، نامطلوب و پایین‌تر از حد متوسط گزارش شد ($P > 0/05$). یافته‌ها نشان داد عمده دلایلی که سبب می‌شود خدمات اطلاعات سلامت در کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران برای سالمندان ارائه نشود به ترتیب بودجه ناکافی و عدم وجود امکانات و تجهیزات ویژه سالمندان و روزآمد نبودن، عدم وجود و یا کمبود منابع اطلاعاتی است. نتیجه‌گیری: با توجه به نتایج به دست آمده، وضعیت کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران در ارائه اطلاعات سلامت به سالمندان استان تهران نامطلوب بود. با توجه به تغییرات جمعیتی در سال‌های آینده، لازم است کتابخانه‌های عمومی کشور خود را برای ارائه خدمات مناسب به سالمندان طی سال‌های پیش رو آماده کنند.

واژه‌های کلیدی: کتابخانه عمومی، اطلاعات سلامت مصرف‌کننده، سالمند

دریافت مقاله: خرداد ۱۴۰۰

پذیرش مقاله: مهر ۱۴۰۰

* نویسنده مسئول:

فاطمه خزائی؛

دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی دانشگاه

علوم پزشکی ایران

Email :

khazaeef@iums.ac.ir

۱ دانشیار گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران

۲ دانشجوی کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران

۳ استاد گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، مرکز تحقیقات فناوری اطلاعات در امور سلامت، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه

علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران

مقدمه

سالمندی دوران مهمی از زندگی است و امروزه با بالا رفتن امید به زندگی و کاهش میزان زاد و ولد در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، پدیده‌ی سالمندی بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است. از نظر سازمان بهداشت جهانی، جوامع دارای بیش از هفت درصد جمعیت بالای ۶۰ سال، جوامع دارای سالمند محسوب می‌شوند (۱). بر اساس آخرین خبر منتشر شده از سوی نماینده ایران در سازمان ملل متحد، پیش‌بینی می‌شود که تعداد سالمندان ایرانی در سال ۲۰۵۰ میلادی بیش از ۳۰ درصد جمعیت کشور را تشکیل دهند (۲).

با شروع دوران سالمندی، اغلب این افراد به کسب اطلاعاتی در مورد پیشگیری از بیماری‌ها، رژیم غذایی مناسب، کاهش مشکلات روحی و غیره در رابطه با سلامت خود نیاز دارند. از طرفی محدودیت زمان معاینه در خدمات پزشکی و عدم درک کامل مسایل درمانی، همواره سبب ایجاد احساس سردرگمی و ناتوانی در جزئیات مربوط به سلامت در افراد سالمند می‌شود (۳). همچنین تحلیل قوای جسمانی و ذهنی سالمندان (۴)، افزایش بروز بیماری‌های خاص، و دانش ناکافی افراد سالمند در ارتباط با جنبه‌های مختلف سالمندی همگی عواملی هستند که آنها را تحریک می‌کنند که علاوه بر استفاده از مراکز مراقبت‌های رسمی به جستجوی اطلاعات سلامت نیز بپردازند (۵).

اطلاعات سلامت به‌عنوان اطلاعاتی در خصوص سالم ماندن، جلوگیری از بیماری، مدیریت بیماری و تصمیماتی در مورد مراقبت‌های بهداشتی و سالم‌سازی تعریف می‌شود (۳). کم بودن سطح اطلاعات سلامت و پایین بودن سطح سلامت افراد با عواملی مانند وضعیت اقتصادی نامناسب، تحصیلات کم و سالمندی رابطه مستقیم داشته (۶) و سبب تبعاتی مانند ناتوانی در خودمراقبتی، مشکل درک دستورالعمل داروها و انجام درمان، عدم پیروی از دستور پزشک و همچنین مراجعات مکرر و غیرضروری به مراکز درمانی می‌شود (۵). همچنین با توجه به موانع مختلف از قبیل عدم دسترسی به منابع اطلاعاتی معتبر، پایین بودن سطح سواد اطلاعاتی و به تبع آن عدم توانایی کافی در کسب اطلاعات سلامت (۷) این نگرانی وجود دارد که سالمندان چگونه می‌توانند به اطلاعات معتبر در زمینه‌ی سلامت دسترسی پیدا کنند (۸).

افراد به‌طور معمول اطلاعات را از منابع مختلف مانند متخصصان سلامت، رسانه‌های چاپی و الکترونیکی، اینترنت، دوستان و خانواده به‌دست می‌آورند. اما از آنجایی که در اعتبار برخی از این اطلاعات تردید است و همچنین با توجه

به اهمیت نقش نهادها و سازمان‌های دولتی در زمینه‌ی توزیع اطلاعات سلامت، کتابخانه‌های عمومی را می‌توان یکی از نهادهایی دانست که قادرند در جهت افزایش توانمندی مردم برای مدیریت سلامت خود و خودمراقبتی موثر باشند (۹). کتابخانه‌های عمومی می‌توانند با توجه به رسالت خود در تامین نیازهای اطلاعاتی جامعه و با شناخت درست از نیازهای اطلاعات سلامت مردم (۹)، به ارایه اطلاعات سلامت مناسب افراد جامعه به خصوص سالمندان بپردازند؛ که این موضوع به نوبه‌ی خود سبب جذب بیشتر سالمندان به کتابخانه شده و زمینه‌ای را فراهم می‌کند تا سالمندان با یکدیگر تعامل برقرار کرده و به یکدیگر نزدیک شوند و از انزوای فردی و اجتماعی آنها نیز کاسته شود (۱۰).

معدود پژوهش‌های صورت گرفته حول محور بررسی نقش کتابخانه‌های عمومی در وضعیت ارایه خدمات سلامت به سالمندان نشان‌دهنده‌ی اهمیت این موضوع است. در این خصوص، نتایج مطالعه‌ی نشان داد که کتابخانه‌های عمومی شهر تهران در کلیه مولفه‌های خدمات ویژه سالمندان از جمله آموزش کارکنان، اطلاع‌رسانی و منابع کتابخانه، برنامه‌ریزی کتابخانه‌ها، تجهیزات، توسعه و مشارکت، امکانات، خدمات در منزل و بودجه از وضعیت نامطلوبی برخوردار هستند (۱۱). در یافته‌های پژوهش ناخدا و همکاران مشخص شد از دیدگاه مسئولان کتابخانه‌ها برنامه‌ریزی سازمان یافته برای سالمندان در کتابخانه‌های عمومی وجود ندارد و کتابخانه‌ها باید اقداماتی در جهت رفاه سالمندان انجام دهند (۱۰). در بررسی خدمات کتابخانه‌های عمومی به افراد مسن در چین بر اساس تجزیه و تحلیل محتوا مشخص شد که اقدامات کلیدی در خدمات کتابخانه‌های عمومی چین به سالمندان مانند ساختن سیستم‌های خدماتی، تامین تسهیلات و تجهیزات، اکتشاف برنامه‌های مشارکتی و برنامه‌ریزی‌های متنوع و منظم انجام نشده است (۱۲). همچنین در پژوهش رحیمی بر روی خدمات کتابخانه‌ها برای افراد خاص (مانند سالمندان) مشخص شد که میزان خدمات و برنامه‌های موجود و امکانات و تجهیزات کتابخانه‌های عمومی مناسب افراد خاص نیست (۱۳).

با توجه به ناکافی بودن سطح اطلاعات سلامت سالمندان در داخل کشور (۱۴)، کتابخانه‌های عمومی باید به دنبال رویکردهای فرهنگی-آموزشی در راستای اهداف پیشگیرانه و توسعه‌ای کشور، امکانات و ابتکارات خاصی را در ارتباط با افراد سالمند اتخاذ کنند. از سویی بر اساس اسنادی چون سند جامع سالمندی و بسته خدمات جامع سلامت سالمندان، همواره یکی از دغدغه‌های فکری مسئولان تشخیص نیازها و ارایه خدمات اطلاعاتی به سالمندان بود؛

شهرداری تهران در ارایه اطلاعات سلامت به سالمندان استان تهران در سال ۱۳۹۹ انجام شد. جامعه آماری در این پژوهش شامل ۸۷ سرپرست کتابخانه عمومی وابسته به سازمان فرهنگی و هنری شهرداری استان تهران بود و همچنین به دلیل جامعیت کار، نمونه‌گیری به کار برده نشد و از سرشماری استفاده شد. لازم به ذکر است که پنج کتابخانه به دلیل نداشتن هیچگونه اطلاعات و مدارک لازم در زمینه‌ی پژوهش از جامعه آماری حذف شدند. ابزار گردآوری داده‌های این پژوهش، از طریق بررسی متون (۱۸-۱۶ و ۳) و غیره و نیز بررسی صفحات مختلف وبسایت‌هایی مانند انجمن کتابخانه‌های آمریکا (American Library Association)، کتابخانه عمومی نیویورک (New York Public Library)، پایگاه اطلاعاتی OCLC، سازمان بهداشت جهانی (World Health Organization) و با استناد به پژوهش ناخدا و همکاران (۱۰) طراحی شد.

بخش اول به اطلاعات جمعیت‌شناختی (جنسیت، سن، سطح تحصیلات، رشته تحصیلی، سابقه کار در کتابخانه، محل فعالیت در کتابخانه) اختصاص داشت. بخش دوم سوالات حاوی ۱۴ سوال اصلی در ارتباط با اهداف پژوهشی مطالعه‌ی حاضر بود که با مقیاس پنج گزینه‌ای لیکرت به صورت خیلی زیاد (پنج) تا خیلی کم (یک) امتیازبندی شد. همچنین پرسش‌نامه شامل چهار بعد (منابع اطلاعاتی موجود با ۱۵ گویه، ابزار و فناوری با ۹ گویه، ارایه خدمات اطلاعات سلامت با ۲۲ گویه، بازدارندگی در ارایه خدمات با ۱۸ گویه) بود. روایی این پرسش‌نامه بر اساس نظر هفت نفر از متخصصان حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی تایید گردید؛ و پایایی آن نیز از طریق آلفای کرونباخ ۰/۹ محاسبه شد. در مرحله میدانی پژوهش حاضر، پرسش‌نامه توسط مدیریت امور کتابخانه‌های شهرداری تهران به اعضای جامعه که شامل ۸۲ سرپرست کتابخانه بودند، تحویل داده شد. پس از جمع‌آوری داده‌های لازم، اطلاعات در نرم افزار SPSS و بر اساس آماره‌های توصیفی، فراوانی، درصد فراوانی، میانگین و انحراف معیار و آزمون t تک نمونه تحلیل شد.

یافته‌ها

از ۸۲ شرکت‌کننده، ۵۱ نفر زن و ۳۱ نفر مرد بودند. بیشترین شرکت‌کنندگان (۶۳/۳ درصد) بین گروه سنی ۵۵-۶۶ سال قرار داشتند. ۹۳/۸ درصد شرکت‌کنندگان تحصیلات کارشناسی و بالاتر داشتند و ۵۰ درصد شرکت‌کنندگان سابقه کاری بین ۱۶ تا ۲۰ سال داشتند.

به طوری که در سند جامع سالمندی، سیاست‌های ابلاغی مقام معظم رهبری در حوزه جمعیت و تنظیم خانواده به مسئله نیازهای سالمندی به شکل مشخصی اشاره شده است (۱۵).

ضرورت تعیین جایگاه کتابخانه‌های عمومی در ارایه اطلاعات سلامت به سالمندان هنگامی پررنگ می‌شود که بدانیم در کشورهای در حال توسعه، از جمله ایران، تحول از یک جامعه جوان به جامعه سالخورده در دو تا سه دهه‌ی آینده به وقوع خواهد پیوست زیرا طبق گزارش‌های موجود در سند ملی سالمندی به مدد افزایش شاخص‌های بهداشتی و درمانی، اقتصادی و اجتماعی همینک شاخص امید به زندگی به ۷۴ سال رسیده و پیش‌بینی می‌شود که جمعیت بالای ۶۰ سال ایران در سال ۲۰۲۱ به بیش از ۱۰ درصد جمعیت کل کشور و در سال ۲۰۵۰ به بیش از ۲۰ درصد این جمعیت بالغ شود (۱۵). بنابراین تطابق با این روند سریع تحول، نیازمند تغییرات اساسی در سیاست‌گذاری‌های بهداشتی، فرهنگی و اجتماعی است تا ضمن غلبه بر مشکلات ناشی از آن بتوان زمینه‌سازی مناسب جهت ورود بیش از پیش و تقویت زیرساخت‌ها و نقاط ضعف کتابخانه‌ها اقداماتی را انجام داد.

تعداد محدود مطالعات داخلی در زمینه‌ی توجه به نقش کتابخانه‌های عمومی در ارایه خدمات اطلاعاتی به اقشار خاص جامعه از جمله سالمندان نشان‌دهنده‌ی بی‌توجهی به جایگاه کتابخانه‌های عمومی و وضعیت دسترسی به اطلاعات سلامت توسط سالمندان است. از این رو پژوهش حاضر قصد دارد تا با در نظر داشتن وضعیت رو به رشد جمعیت سالمندان کشور، به بررسی منابع و خدمات اطلاعات سلامت موجود در کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران از نظر کتابداران در نحوه‌ی ارایه‌ی خدمات اطلاعات سلامت به سالمندان بپردازد که به لحاظ در نظر داشتن منابع و خدمات اطلاعات سلامت، جامعه پژوهش و همچنین روش پژوهش با پژوهش ذکر شده متفاوت است. هدف این مطالعه بررسی وضعیت کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران در ارایه اطلاعات سلامت به سالمندان استان تهران در سال ۱۳۹۹ بود.

روش بررسی

مطالعه‌ی حاضر توصیفی-تحلیلی و از نوع کاربردی بود که به صورت مقطعی و با هدف بررسی وضعیت کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی هنری

نتایج مربوط به دیدگاه کتابداران در خصوص وضعیت کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران در ارایه اطلاعات سلامت به سالمندان استان تهران در جدول ۱ تا ۴ نشان داده شده است. برای بررسی دیدگاه و سطح مطلوبیت از آزمون t تک نمونه استفاده شد. بر اساس آزمون t تک نمونه

میزان مطلوبیت نمره‌های ارزشیابی شده توسط پرسش‌نامه‌های پنج گزینه‌ای طیف لیکرت، مورد سنجش قرار گرفت؛ به طوری که اگر میانگین به دست آمده از سطح متوسط مورد سنجش (۳/۰۰) بالاتر قرار گیرد، وضعیت مطلوب و در صورت پایین تر بودن، وضعیت نامطلوب محسوب می‌شود.

جدول ۱: دیدگاه کتابداران درباره وضعیت منابع کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران

دیدگاه	میانگین (از ۵)	انحراف معیار	آماره t
۱. کتاب (شامل کتاب صوتی، کتاب گویا، کتاب چاپ درشت، کتاب آسان‌خوان)	۱/۶۷	۱/۰۳	-۱۱/۶۷
۲. مجموعه مقالات گردهمایی‌های علمی	۱/۲۰	۰/۴۶	-۳۵/۸۰
۳. جزوه آموزشی در حوزه سلامت سالمندان	۱/۲۳	۰/۵۰	-۳۱/۷۵
۴. بروشور آموزشی در حوزه سلامت سالمندان	۱/۱۸	۰/۴۵	-۳۶/۷۳
۵. روزنامه	۱/۷۴	۰/۹۱	-۱۲/۴۵
۶. مجله با موضوع سلامت و بهداشت	۱/۹۰	۰/۹۶	-۱۰/۳۱
۷. فیلم آموزشی	۱/۰۷	۰/۳۱	-۵۷/۱۱
۸. تصویر آموزشی	۱/۰۵	۰/۲۲	-۸۱/۵۲
۹. اسلاید آموزشی	۱/۰۴	۰/۱۹	-۹۴/۱۲
۱۰. لوح فشرده	۱/۲۸	۰/۵۹	-۲۶/۲۳
۱۱. پوستر	۱/۱۰	۰/۳۴	-۵۱/۰۶
۱۲. تابلو اعلانات	۱/۲۹	۰/۶۸	-۲۲/۸۸
۱۳. دسترسی به منابع اینترنتی	۱/۴۵	۰/۷۱	-۱۹/۸۸
۱۴. نوار ویدیویی	۱/۰۲	۰/۱۶	-۱۱۵/۲۷
۱۵. نوار صوتی	۱/۰۵	۰/۲۲	-۸۱/۵۲
نمره کل	۱/۲۹	۰/۳۱	-۵۰/۳۹

*P-value > ۰/۰۵

نتایج آزمون t نشان می‌دهد که هیچ‌یک از منابع مورد اشاره برای سالمندان در وضعیت مطلوب قرار نگرفته‌اند (P-value > ۰/۰۵) و میانگین نمره‌ی آنها پایین‌تر از سطح

متوسط مورد سنجش است. همچنین براساس جدول ۱، مجله با موضوع سلامت و بهداشت (۱/۹۰) بیشترین نمره و نوار ویدیویی (۱/۰۲) کمترین نمره را کسب کرده‌اند.

جدول ۲: دیدگاه کتابداران درباره وضعیت ابزار و فناوری کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران

دیدگاه	میانگین (از ۵)	انحراف معیار	آماره t
نرم‌افزارهای درشت‌نمایی و آسان‌خوان	۱/۰۲	۰/۱۶	-۱۱۵/۲۷
کامپیوتر	۱/۸۹	۰/۶۵	-۱۵/۵۱
دستگاه e-book خوان	۱/۰۰	۰/۰۰	-
ورق زدن خودکار	۱/۰۰	۰/۰۰	-
نگه‌دارنده کتاب	۱/۰۱	۰/۱۱	-۱۶۳/۰۰
ذره‌بین دستی	۱/۰۲	۰/۱۶	-۱۱۵/۲۷
ضبط صوت	۱/۰۶	۰/۲۹	-۶۱/۰۷
گوشی (هدفون)	۱/۰۲	۰/۱۶	-۱۱۵/۲۷
برنامه جهت آموزش و نمایش ابزار و فناوری برای سالمندان	۱/۴۱	۰/۷۷	-۱۸/۶۶۸
نمره کل	۱/۱۳	۰/۱۲	-۱۳۹/۰۷

*P-value > ۰/۰۵

نتایج آزمون t نشان می‌دهد که ابزار و فناوری مورد اشاره برای سالمندان در وضعیت مطلوب قرار نگرفته‌اند ($P\text{-value} > 0/05$). همچنین بر اساس جدول ۲، کامپیوتر (۱/۸۹) بیشترین نمره و دستگاه e-book خوان و ورق‌زدن خودکار (۱/۰۰) کمترین نمره را کسب کرده‌اند.

جدول ۳: دیدگاه کتابداران درباره وضعیت خدمات کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران

آماره t	انحراف معیار	میانگین (از ۵)	دیدگاه
-۲۴/۹۱	۰/۶۳	۱/۲۷	ارسال کتاب از طریق پست
-۲۳/۹۱	۰/۶۴	۱/۳۰	وجود اطلاعات سلامت در وب‌سایت کتابخانه و قابلیت بارگیری مطالب از آن
-۲۲/۷۶	۰/۶۵	۱/۳۵	بهینه‌سازی وب‌سایت کتابخانه به جهت استفاده از طریق تلفن همراه (برای کسانی که نمی‌توانند به کتابخانه بروند و یا در منزل کامپیوتر ندارند)
-۲۱/۶۵	۰/۶۸	۱/۳۸	ایجاد کانال مخصوص سالمندان در فضای مجازی با ارایه اطلاعات کوتاه و مهم سلامت
۱۲/۶۷*	۰/۹۴	۴/۳۲	عضویت رایگان برای سالمندان
-۱۵/۱۱	۰/۸۳	۱/۶۲	خدمات آموزشی سلامت و بهداشت (برگزاری کارگاه خودمراقبتی، انگیزه‌بخشی، تغذیه و سلامت)
-۲۲/۵۰	۰/۶۶	۱/۳۷	درخواست از کارکنان سلامت عضو کتابخانه برای آموزش سالمندان
-۳۰/۹۰	۰/۵۲	۱/۲۲	خدمات آموزش اینترنت (آموزش استفاده از اینترنت و کاربرد صفحه وب، بارگیری انواع اپلیکیشن‌ها و نحوه‌ی استفاده از آن‌ها)
-۲۲/۱۳	۰/۶۷	۱/۳۵	خدمات رفاهی (معرفی نزدیک‌ترین مراکز درمانی، کلینیک‌های توان‌بخشی، سازمان‌های مرتبط با بازنشستگی، بانک و غیره)
-۰/۶۶	۱/۱۰	۱/۸۳	خدمات مرجع تلفنی
-۲۵/۳۵	۰/۶۱	۱/۲۸	خدمات تحویل کتاب در خانه
-۳۸/۱۴	۰/۴۳	۱/۲۰	خدمات کتاب‌خوانی متناسب با نیاز خوانندگان (مانند خواندن با صدای بلند)
-۹۴/۱۲	۰/۱۹	۱/۰۴	ارسال فهرست کتب موجود و جدید به پست الکترونیکی و در خانه
-۳۸/۵۹	۰/۴۴	۱/۱۳	مشاوره اطلاعات سلامت در سایت کتابخانه
-۵۷/۱۱	۰/۳۱	۱/۰۷	توزیع بسته‌های آموزشی در زمینه‌ی مسایل دوران سالمندی
-۳۸/۵۹	۰/۴۴	۱/۱۳	جمع‌آوری، طبقه‌بندی اسناد و مقالات مربوط به مسایل سالمندان و انتشار آن‌ها
-۴۶/۲۹	۰/۳۷	۱/۱۰	معرفی پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر و مرتبط با سالمندان به آن‌ها جهت دریافت اطلاعات کافی در زمینه سالمندی
-۱۲/۲۳	۰/۹۰	۱/۷۸	گردهمایی‌های اجتماعی مرتبط با سلامت به مناسبت روزهای خاص
-۲۲/۳۲	۰/۶۸	۱/۳۲	تسهیل روند ارتقای مشارکت اجتماعی سالمندان (دعوت از سالمندان عضو کتابخانه به جهت انتقال تجربیات آن‌ها)
-	۰/۰۰	۱/۰۰	ارایه تسهیلات رفت‌وآمد به کتابخانه مانند سرویس رفت‌وآمد و ...
-۱۹/۳۱۵	۰/۷۴	۱/۴۳	میزان تعامل کتابخانه با سازمان‌های مرتبط با سالمندان
-۳۱/۵۲۷	۰/۵۱	۱/۲۱	تبلیغ و معرفی خدمات حضوری و آنلاین در روزنامه‌های کثیرالانتشار، مجله، رادیو برای سالمندان
-۴۰/۸۴	۰/۳۴	۱/۴۵	نمره کل

* $P\text{-value} > 0/05$

نتایج آزمون t نشان می‌دهد که وضعیت خدمات مورد اشاره برای سالمندان در وضعیت مطلوب قرار نگرفته‌اند ($P\text{-value} > 0/05$). همچنین مطابق جدول ۳، عضویت رایگان سالمندان (۴/۳۲) بیش‌ترین نمره و ارایه تسهیلات رفت‌وآمد به کتابخانه مانند سرویس و غیره (۱/۰۰) کمترین نمره را کسب کرده‌اند.

جدول ۴: دیدگاه کتابداران درباره عوامل بازدارنده (ارایه خدمات اطلاعات سلامت کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران)

دیدگاه	میانگین (از ۵)	انحراف معیار	آماره t
نبود و یا کمبود منابع اطلاعاتی	۴/۱۱	۰/۹۷	۱۰/۳۷
روزآمد نبودن منابع اطلاعاتی	۴/۱۶	۰/۹۰	۱۱/۷۲
فقدان امکانات لازم برای کاربران و کتابداران با هدف آموزش	۴/۲۲	۰/۸۳	۱۳/۲۸
نبود نیروی متخصص	۳/۷۸	۰/۹۳	۷/۶۰
عدم همکاری و علاقه‌مندی کتابداران برای یادگیری مهارت‌های ارتباط با سالمندان	۲/۷۹	۱/۱۰	-۱/۷۱
ناآگاهی سالمندان از خدمات اطلاعات سلامت	۴/۰۴	۰/۸۷	۱۰/۸۳
عدم مراجعه و استقبال سالمندان به کتابخانه‌های عمومی و تامین نیاز اطلاعاتی از مجاری دیگر	۳/۹۴	۰/۹۶	۸/۸۵
عدم اعتماد سالمندان به کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان سازمان ارائه‌دهنده اطلاعات سلامت	۳/۸۳	۱/۰۴	۷/۲۲
عدم اطلاع و نگرش کافی مسئولان سازمان مادر در رابطه با ارایه اطلاعات سلامت به سالمندان	۴/۰۴	۰/۹۴	۱۰/۰۳
عدم همکاری از جانب مدیران کتابخانه‌های عمومی	۳/۰۴	۱/۰۸	۰/۳۱
نداشتن فرصت کافی برای ارایه خدمات در کتابخانه‌های عمومی به سالمندان	۳/۴۴	۰/۹۷	۴/۱۰
عدم تناسب گزینش محل و جای کتابخانه با محل‌های پر رفت‌وآمد شهری	۳/۶۲	۱/۰۶	۵/۳۱
فضای ناکافی	۴/۱۰	۰/۸۵	۱۱/۶۲
نبود امکانات و تجهیزات ویژه سالمندان	۴/۴۵	۰/۷۲	۱۸/۱۸
دشواری تعامل با سالمندان	۲/۷۶	۱/۰۵	-۲/۱۱
عدم ارتباط بین کتابخانه‌های عمومی و انجمن پزشکان	۳/۴۳	۱/۰۴	۳/۷۱
مشکلات مربوط به تامین پهنای باند مورد نیاز خدمات اینترنتی	۳/۷۸	۰/۹۸	۷/۲۰
بودجه ناکافی	۴/۷۰	۰/۵۱	۲۹/۸۸
نمره کل	۳/۷۹	۰/۶۱	۱۱/۶۴

*P-value > ۰/۰۵

درصد) قرار داشت (۹). Grand و Ntlotlang در مطالعه‌ی خود دریافتند که تعداد محدود منابع اطلاعات سلامت، کاربران کتابخانه را برای دسترسی و استفاده از اطلاعات سلامت منع می‌کند (۱۹) که با نتایج به‌دست آمده از پژوهش حاضر همسوست.

در تبیین نتایج به‌دست آمده می‌توان گفت بهبود وضعیت منابع اطلاعات سلامت، مستلزم تغییر رویکرد کنونی در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری کتابخانه‌های عمومی و شناخت بازار نشر برای تشخیص کم و کیف منابع اطلاعات سلامت همخوان با سواد مردم است. از این رو کتابخانه‌های عمومی باید با همکاری با وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی اقدام به تهیه و تولید منابع اطلاعات سلامت کرده و کمبود منابع سلامت خود را برطرف نمایند تا عموم جامعه سردرگمی و پراکندگی در دسترسی به اطلاعات سلامت نداشته باشند. نتایج، حاکی از آن بود که میانگین دیدگاه کتابداران در خصوص وضعیت ابزار و فناوری کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی و هنری شهرداری تهران در ارایه اطلاعات سلامت به سالمندان پایین‌تر از سطح متوسط مورد سنجش بود. نتایج مطالعه گلینی مقدم و همکاران در بررسی کتابخانه‌های

نتایج آزمون t نشان می‌دهد که تمامی عوامل بازدارنده‌ی مورد اشاره از عوامل مهم در عدم دسترسی خدمات اطلاعات سلامت به سالمندان بوده‌اند (P-value > ۰/۰۵). همچنین مطابق جدول ۴، بودجه ناکافی (۴/۷۰) بیش‌ترین نمره و دشواری تعامل با سالمندان (۲/۷۶) کمترین نمره را کسب کرده‌اند.

بحث

هدف از انجام این پژوهش بررسی وضعیت کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران در ارایه اطلاعات سلامت به سالمندان استان تهران در سال ۱۳۹۹ بود. بر اساس نتایج به‌دست آمده میانگین دیدگاه کتابداران در خصوص وضعیت منابع کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی و هنری شهرداری تهران در ارایه اطلاعات سلامت به سالمندان پایین‌تر از سطح متوسط مورد سنجش قرار گرفت. در این خصوص نتایج مطالعه خسروی و همکاران نشان داد که وضعیت منابع کتابخانه‌های عمومی استان بوشهر از نظر تعداد منابع اطلاعاتی در ارتباط با موضوع سلامت در وضعیت ضعیف (۲/۵)

در دوران سالمندی دادن اطلاعات و آگاهی، تغییر افکار و بینش سالمندان به پدیده پیری و ارایه راهکارهای صحیح زندگی است. بنابراین با توجه به نقش کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان سازمان مردم‌نهاد می‌توان گفت که کتابخانه‌های عمومی می‌توانند با برگزاری دوره‌های آموزش خودمراقبتی، توزیع بسته‌های آموزشی در زمینه سالمندان، ارسال فهرست کتب به در خانه سالمندان و غیره نقش مهمی را در این زمینه ایفا کنند. از دیگر نتایج به‌دست آمده در این پژوهش دیدگاه کتابداران در خصوص عوامل بازدارنده‌ی ارایه خدمات اطلاعات سلامت به سالمندان در کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی و هنری شهرداری تهران بود که میانگین آن برابر با (۳/۷۹) بود. بر اساس نظر کتابداران به ترتیب بودجه ناکافی بیشترین نمره و دشواری تعامل با سالمندان کمترین نمره را کسب کرده بودند. نتایج مطالعه رحیمی و همکاران نشان داد که عمده چالش‌هایی که کتابخانه‌های عمومی در هنگام دسترسی به اطلاعات سلامت با آن مواجهند، کمبود رسانه‌های دیداری-شنیداری در زمینه‌ی اطلاعات سلامت و عدم برگزاری کلاس‌ها و کارگاه‌های آموزشی مناسب با اطلاعات سلامت است (۳). همچنین نتایج مطالعه‌ی Grand و Ntlotlang نیز نشان داد که برخی چالش‌ها مانند عدم تناسب منابع اطلاعاتی و تعداد محدود منابع اطلاعاتی سلامت کاربران کتابخانه را برای دسترسی و استفاده از اطلاعات سلامت منع می‌کند (۱۹). بنابراین موارد ذکر شده می‌توان گفت که نتایج پژوهش حاضر با پژوهش‌های فوق هم راستاست. در تبیین نتایج به‌دست آمده می‌توان گفت جذب حداکثری مشتری همواره یکی از دغدغه‌های بزرگ سازمان‌های خدماتی بوده است. کتابخانه عمومی به‌عنوان سازمانی خدمت‌رسان نیز از این قاعده مستثنی نیست. بنابراین شناسایی عوامل بازدارنده در ارایه اطلاعات و خدمات به کاربران کتابخانه‌های عمومی می‌تواند زمینه‌ساز جذب حداکثری مخاطب و متعاقباً، مقبولیت اجتماعی کتابخانه شود. برای انجام این پژوهش محدودیت‌هایی وجود داشت که می‌توان به همکاری ضعیف ستاد مرکزی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران جهت انجام پژوهش اشاره نمود که با پیگیری مداوم پژوهشگر موافقت نهایی کسب گردید. همچنین به دلیل وقوع همه‌گیری ویروس کرونا امکان مراجعه‌ی حضوری پژوهشگر وجود نداشت. به همین جهت پرسش‌نامه از طریق اتوماسیون اداری شهرداری تهران و توسط مدیریت امور کتابخانه‌های شهرداری تهران به کتابخانه‌های سراسر تهران ارسال شد. ایمیل و شماره تماس پژوهشگر به جهت رفع ابهامات شرکت‌کنندگان در پژوهش در اختیار آنها قرار گرفت.

عمومی شهر تهران وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور نشان داد که در حال حاضر تجهیزات این کتابخانه‌ها در وضعیت مطلوبی نبوده و پایین‌تر از حد متوسط رهنمودهای ارایه‌شده از سوی انجمن کتابداری آمریکا است (۱۱). نتایج مطالعه‌ی ناخدا و همکاران نیز حاکی از آن بود که برنامه‌ریزی سازمان‌یافته برای سالمندان در کتابخانه‌های عمومی وجود ندارد و آنها باید اقداماتی در جهت رفاه سالمندان انجام دهند (۱۰). که با نتایج به‌دست آمده در پژوهش حاضر، همسو هستند.

در تبیین نتایج به‌دست آمده می‌توان گفت کتابخانه‌های عمومی موظف به فراهم کردن هرگونه امکانات و تجهیزات برای رفع نیاز اطلاعاتی گروه‌های مختلف جامعه هستند. رشد سریع حجم اطلاعات و تغییرات مداوم فناوری که به‌طور اساسی بر راه‌های دستیابی به اطلاعات تاثیر گذاشته است، بر کتابخانه‌های عمومی و خدمات آنها نیز اثر جدی باقی گذاشته است. با توجه به نتایج به‌دست آمده از پژوهش حاضر، کتابخانه‌های عمومی نیز باید در کنار ارایه اطلاعات به شکل سنتی، فناوری‌های جدید اطلاعاتی را مانند کامپیوتر، نرم‌افزارهای درشت‌نمایی و آسان‌خوان، گوشی و غیره برای جامعه سالمندان رو به رشد کشور دسترس‌پذیر کنند.

نتایج حاکی از آن بود که میانگین دیدگاه کتابداران در خصوص وضعیت خدمات کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی و هنری شهرداری تهران در ارایه اطلاعات سلامت به سالمندان پایین‌تر از سطح متوسط مورد سنجش بود. نتایج مطالعه‌ی ناخدا و همکاران نشان داد که در زمینه ارایه خدمات به سالمندان برنامه‌ریزی سازمان‌یافته‌ی وجود ندارد (۱۰). نتایج مطالعه‌ی گلینی مقدم و همکاران نشان داد که کتابخانه‌های عمومی شهر تهران در کلیه مولفه‌های خدمات ویژه سالمندان از وضعیت مطلوبی در حال حاضر برخوردار نیستند (۱۱). نتایج مطالعه‌ی Lenstra و همکاران نشان داد که خدمات کتابخانه‌های عمومی برای سالمندان در سراسر کشور آمریکا در یک سطح نبود و اغلب آنها هیچ خدماتی ارایه نمی‌کردند (۱۶). همچنین نتایج مطالعه‌ی Xiao مشخص کرد خدمات کتابخانه‌های عمومی چین به سالمندان در وضعیت مطلوبی نبود (۱۲). در مطالعه‌ی Piper و همکاران نیز مشخص شد که کتابخانه‌های عمومی برنامه‌ها و خدمات معدودی را به سالمندان ارایه می‌دهند (۲۰). بنابراین موارد ذکر شده می‌توان گفت نتایج پژوهش حاضر با پژوهش‌های فوق هم راستاست.

در تبیین نتایج به‌دست آمده می‌توان گفت که اولین گام برای بهبود زندگی

است، لازم است دست‌اندرکاران و مدیران کتابخانه‌ها با تدوین سیاست‌های جدید در زمینه بهبود وضعیت ابزارهای جستجو و دستیابی به اطلاعات سلامت و همچنین بالابردن کیفیت ارائه خدمات به سالمندان بکوشند تا به بهتر شدن وضعیت سلامت این قشر در جامعه کمک نمایند. در این خصوص پیشنهادهایی برای بهبود نقش کتابخانه‌ها و استفاده‌ی بیشتر سالمندان از منابع اطلاعات سلامت ارائه می‌گردد:

- ارتقا و توسعه‌ی امکانات، خدمات و تجهیزات مرتبط با حوزه‌ی سلامت برای سالمندان در کتابخانه‌های عمومی
- تهیه و تولید منابع اطلاعات سلامت متناسب با نیاز سالمندان
- تهیه سرفصل‌ها و موضوعات مشخص توسط نهاد کتابخانه‌های عمومی جهت ایجاد خدمات برون کتابخانه‌ای به سالمندان

تشکر و قدردانی

این مقاله حاصل پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان «وضعیت کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران در ارائه اطلاعات سلامت به سالمندان استان تهران در سال ۱۳۹۹»، مصوب دانشگاه علوم پزشکی ایران در سال ۱۳۹۸ با کد پژوهشی IUMS.shims_99.1-37.17547 و کد اخلاق در پژوهش‌های زیست‌پزشکی IR.IUMS.REC.1398.1343 است. نویسندگان مقاله، از حمایت‌های دانشگاه علوم پزشکی ایران و کلیه کارکنان کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران به سبب یاری در انجام این پژوهش، تشکر و قدردانی می‌نمایند.

حمایت از سالمندان مساله‌ای بسیار مهم در حوزه‌ی سلامت است. در چارچوب مسایل مربوط به اطلاعات سلامت، این موضوع اهمیت بسیاری پیدا می‌کند؛ زیرا فرایندهای مرتبط با رفتارهای جستجوی اطلاعات سلامت و سواد سلامت به‌صورت توانایی‌های بالقوه افراد برای افزایش کنترل آن‌ها شناخته می‌شود. هرچه سالمندان سواد سلامت پایین‌تری داشته باشند، احتمال درک درست از خدمات بهداشتی و ارتباط مفید با سیستم سلامت در آنها کمتر است و این موضوع به نوبه‌ی خود سبب افزایش هزینه برای سازمان‌های مرتبط با سالمندان می‌شود. برای رفع چنین مشکلی سازمان‌های مختلفی ایفای نقش می‌کنند که یکی از آن‌ها می‌تواند کتابخانه‌های عمومی باشد. کتابخانه‌ها نقش بسزایی در ارائه و اشاعه‌ی اطلاعات دارند و از نظر مفید و صحیح بودن اطلاعات ارائه شده، از جمله مهم‌ترین منابعی هستند که افراد به آن‌ها مراجعه می‌کنند. از آنجاکه کتابخانه‌ها با طیف گسترده‌ای از مراجعان و کاربران مواجه هستند، باید توجه داشت که نحوه‌ی خدمات و ارائه اطلاعات باید متناسب با شرایط تمامی مراجعان باشد.

با توجه به نتایج حاصل شده به‌نظر می‌رسد که وضعیت کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران در ارائه اطلاعات سلامت به سالمندان، مطلوب نیست؛ از آنجاکه عمده دلایلی که سبب می‌شود خدمات اطلاعات سلامت در کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران برای سالمندان ارائه نشود، نبود بودجه کافی و امکانات و تجهیزات ویژه سالمندان و روزآمد نبودن، نبود و یا کمبود منابع اطلاعاتی

References

1. Khanahmadi M, Farhood D & Malmir M. Ethical consideration of aging: Especially patients with Alzheimer disease. The Journal of Ethics in Science and Technology 2015; 10(1): 1-7[Article in Persian].
2. United Nations Population Fund. Progress and challenges in addressing Iran's ageing population. Available at: <https://asiapacific.unfpa.org/en/news/progress-and-challenges-addressing-irans-ageing-population>. 2019.
3. Rahimi S, Feizi M & Hoseini SM. Library and dissemination of health information. Human Information Interaction 2018; 5(2): 103-12[Article in Persian].
4. Samaram E & Amin Aghayi M. Social policy in Japan and Sweden; A proper pattern for iranian elderlies. Salmand Iranian Journal of Ageing 2007; 1(2): 88-100[Article in Persian].
5. Ghiasvand A & Dehkarian P. Measuring the quality of public libraries services affiliated to Tehran Municipality. Library and Information Science 2012; 15(1): 285-308[Article in Persian].
6. Rubenstein EL. "I want to provide patrons with good information": Public library staff as health information facilitators. The Library Quarterly 2018; 88(2): 125-41.

7. Shahrzadi L & Ashrafi Rizi H. Health information consulting: Key role of medical librarians. *Journal of Medical Education Development* 2016; 9(21): 1-4[Article in Persian].
8. Rubenstein EL. Health information and health literacy: Public library practices, challenges and opportunities. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology* 2015; 52(1): 1-4.
9. Khosravi A, Mahmoodi N, Basirian Jahromi R & Hajivandi A. A new approach to public libraries in providing health information services: A case study of public libraries located in Bushehr. *Library and Information Science Research* 2018; 7(2): 23-40[Article in Persian].
10. Nakhoda M, Delbari A & Ghasemi F. Design pattern of public library services to elderly in Tehran. *Research Information Science and Public Libraries* 2019; 25(3): 511-40[Article in Persian].
11. Galyani Moghaddam G, Hossennia Tanha Z & Samiei M. Analysis of elderly services in Tehran public libraries affiliated to the Iran public libraries foundation. *Journal of Knowledge Retrieval and Semantic Systems* 2019; 5(19): 115-37[Article in Persian].
12. Xiao X. Public library services to older adults in China: An empirical study based on content analysis. *National Science Library, Chinese Academy of Sciences* 2013; 6(3): 44-58.
13. Rahimi M. Assessing and reviewing the services of public libraries of Karaj city to specific groups of the society with emphasis on the disabled and the blind [Thesis in Persian]. Tehran: Alzahra University; 2009.
14. Alidoost A. Perceived consequences of public libraries in Tehran province [Thesis in Persian]. Southern Khorasan: University of Birjand; 2016.
15. Poorasghari H. National document of the country's elderly. Available at: <https://dscsa.mporg.ir/FileSystem/View/File.aspx?FileId=73ca43622b2643f78e90d6e3c3e9d492&Mode=Preview>. 2020.
16. Lenstra N, Oguz F & Duvall CS. Library services to an aging population: A nation-wide study in the United States. *Journal of Librarianship and Information Science* 2020; 52(3): 1-11.
17. Wessel CB, Wozar JA & Epstein BA. The role of the academic medical center library in training public librarians. *Journal of the Medical Library Association* 2003; 91(3): 352-60.
18. Okhovati M, Sharifpoor E, Hamzeh Zadeh M, Shahsavari M & Soltan Shahi M. The role of public libraries on Kerman health information seeking behavior. *Journal of Health and Biomedical Informatics* 2016; 3(1): 48-56[Article in Persian].
19. Ntlotlang T & Grand B. The role of libraries in the dissemination of health information in Botswana: A study of Mochudi and Molepolole public libraries. *Library Review* 2016; 65(4/5): 320-49.
20. Piper D, Palmer S & Xie B. Services to older adults: Preliminary findings from three Maryland public libraries. *Journal of Education for Library and Information Science* 2009; 50(1): 107-18.

The Status of Public Libraries Affiliated with the Cultural and Art Organization of Tehran Municipality in Providing Health Information to the Elderly

Leila Nemati-Anaraki¹ (Ph.D.), Fatemeh Khazae^{2*} (B.S.), Hasan Ashrafi-Rizi³ (Ph.D.)

1 Associate Professor, Department of Medical Library and Information Science, School of Health Management and Information Sciences, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

2 Master of Sciences Student in Medical Library and Information Science, School of Health Management and Information Sciences, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

3 Professor, Department of Medical Library and Information Science, Health Information Technology Research Center, School of Health Management and Information Sciences, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran

Abstract

Received: May 2021
Accepted: Sep 2021

Background and Aim: One of the most important needs of the elderly is information. Public libraries are among the centers that can play an effective role in providing information services year after year. The purpose of this study was to investigate the situation of public libraries affiliated with the Cultural and Artistic Organization of Tehran Municipality in the Health Information Report for 2020 in Tehran province.

Materials and Methods: The present study was descriptive-analytical in nature and with applied results. In this study, due to the comprehensiveness of the work, sampling was not done and in other words, the research sample was with the research community. The research community of Tehran Province Public Librarians was affiliated with the Cultural and Artistic Organization of Tehran Municipality (87 people). The validity of this questionnaire was confirmed based on the opinions of seven experts in the field of library and medical information. And its reliability was calculated 0.9 through Cronbach's alpha. The research tool was a researcher-made questionnaire. Data were analyzed by SPSS software using descriptive statistics and one-sample t-test.

Results: The situation of resources, tools and technology as well as the services of public libraries affiliated to the Cultural and Artistic Organization of Tehran Municipality in providing health information to the elderly are unfavorable and below average ($P > 0.05$). Findings show that services can be provided Health services in public libraries affiliated to the Cultural and Artistic Organization of Tehran Municipality for the elderly, respectively, insufficient budget and lack of facilities and equipment for the elderly and lack of up-to-date, lack or reporting of information sources.

Conclusion: According to the results, the situation of public libraries affiliated to the Cultural and Artistic Organization of Tehran Municipality in providing health information to the elderly in Tehran province was unfavorable. Due to demographic changes in the coming years, it is necessary for the public libraries of their country to prepare to provide appropriate services to the previous years.

Keywords: Public Library, Consumer Health Information, Elderly

* Corresponding Author:
Khazae F
Email:
khazae.f@iums.ac.ir